

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО

Лілія Ярмол,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та філософії
права Національного університету
«Львівська політехніка»*

УДК 340.12: [341.231.14: 341.243]

Світові міжнародно-правові стандарти свободи вираження поглядів та гарантії її забезпечення

Визначальну роль у забезпеченні прав людини, зокрема свободи вираження нею своїх поглядів, відіграють Організація Об'єднаних Націй (далі – ООН) та її спеціалізовані установи, у тому числі Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (далі – ЮНЕСКО).

Діяльність ООН із забезпечення прав людини має загальноцивілізаційний характер, оскільки до цієї міжнародної організації входить абсолютна більшість держав світу.

Основними цінностями і принципами ООН є права людини, верховенство права і демократія, які взаємопов'язані та взаємно доповнюють одне одного [п. 5, 1]. Загальнолюдські цінності, у тому числі права людини, проголошені ООН та її спеціалізованими установами, належать до соціально-природних явищ, відображених у конституційних та інших правових актах багатьох держав світу.

Дослідження міжнародно-правових стандартів свободи вираження поглядів та гарантії її забезпечення

– невід'ємна складова розвитку загальної теорії прав людини, а також наукова передумова визначення шляхів та засобів підвищення ефективності міжнародного і державно-юридичного захисту зазначеної свободи.

У вітчизняній та зарубіжній науковій літературі окремі питання універсальних міжнародно-правових гарантій забезпечення свободи вираження поглядів досліджували В. Бенедек, М. Кетteman, З. Кукіна, О. Кучик, П. Рабінович, Д. Савельєв, Т. Слінько та інші. У вітчизняній юриспруденції комплексні дослідження, присвячені саме загальнотеоретичним аспектам світових міжнародно-правових стандартів свободи вираження поглядів та гарантіям її забезпечення, відсутні.

Мета дослідження – аналіз теоретико-правових аспектів світових міжнародно-правових гарантій забезпечення свободи вираження поглядів.

Поняття та класифікація світових міжнародно-правових гарантій забезпечення свободи вираження

поглядів. Міжнародні стандарти прав людини – це закріплені у міжнародних актах і документах, текстуально уніфіковані й функціонально універсальні (для певних міжнародних об'єднань держав) принципи та норми, які за посередництвом вельми абстрактних, здебільшого оціночних, термінопонять фіксують мінімально необхідний або бажаний зміст і/чи обсяг прав людини, зумовлювані досягнутим рівнем соціального розвитку та його динамікою, а також встановлюють позитивні обов'язки держав щодо їх забезпечення, охорони і захисту та передбачають за їх порушення санкції політико-юридичного або політичного характеру [2, с. 62].

У пропонованій статті основна увага зосереджена на дослідженні світових документальних міжнародно-правових гарантій забезпечення стандартів свободи вираження поглядів.

Світові міжнародно-правові гарантії забезпечення свободи вираження поглядів – це правові засоби, встановлені та застосовувані ООН та її спеціалізованими установами для сприяння реалізації, охорони та захисту свободи вираження поглядів. За формою зовнішнього вираження вони діляться на письмові (документи ООН і її спеціалізованих установ) та інституційно-діяльнісні (діяльність ООН чи її спеціалізованих установ).

Письмові гарантії у свою чергу можна класифікувати за рядом чинників, а саме:

- за юридичним значенням – обов'язкові для держав членів ООН та рекомендаційні. У системі світових документальних гарантій свободи вираження поглядів більшість становлять саме рекомендаційні документи;

- за суб'єктом прийняття – документи ООН; документи спеціалізованих установ ООН, наприклад, ЮНЕСКО; спільні документи ООН та її спеціалізованої установи (наприклад, ООН та ЮНЕСКО). Науковці характеризують ЮНЕСКО як єдину організацію системи ООН,

уповноважену захищати свободу слова і свободу преси [3, с. 91]. Серед документів ЮНЕСКО з питань свободи вираження поглядів важливе значення мають Статут ЮНЕСКО (Лондон, 16 листопада 1945 р.), Конвенція про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження (ЮНЕСКО, 20.10. 2005 р.) [4] та інші [5-6];

- за обсягом закріпленої у них свободи вираження поглядів – загальні (документи ООН, присвячені свободі вираження поглядів загалом). До них насамперед належать Загальна декларація прав людини (далі – ЗДПЛ) (ООН, 1948 р., ст. 19); Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (далі – МПГПП) (ООН, 1966 р., ст. 19); Резолюція Ради з прав людини ООН 12/16 «Свобода поглядів та їх вільне вираження», прийнята 2.10. 2009 р. [7], та інші [8, 9, 10]; спеціальні (документи, в яких фіксуються окремі складові (можливості) свободи вираження поглядів, наприклад, права шукати, одержувати, поширювати будь-яку інформацію);

- за видом суб'єкта вираження поглядів, якого стосуються гарантії – документи з питань свободи вираження поглядів дітей, працівників засобів масової інформації (далі – ЗМІ), державних службовців, військовослужбовців та ін.;

- за змістом поглядів (інформації), свобода вираження яких гарантується – документи про права людини; про стан природного довкілля; про релігійні погляди тощо (наприклад, Декларація про право та обов'язок окремих осіб, груп і органів суспільства заохочувати та захищати загально визнані права людини й основні свободи (ООН, 09.12. 1998 р.) [11].

З огляду на обмежений обсяг публікації, об'єкт уваги у ній становлять окремі види письмових гарантій свободи вираження поглядів ООН.

Загальні акти ООН з питань свободи вираження поглядів – саме у них найповніше розкриті зміст, стру-

ктура, форми свободи вираження поглядів, підстави її обмеження.

Свобода вираження поглядів: елементний аналіз змісту. Вже у преамбулі першого всесвітнього документа з прав людини – ЗДПЛ – зазначено: Генеральна Асамблея ООН проголошує цю декларацію, «...зважаючи на те, що зневажання і нехтування правами людини призвели до варварських актів, які обурюють совість людства, і що створення такого світу, в якому люди матимуть свободу слова і переконань і будуть вільні від страху і нужди, проголошено як високе прагнення людей». Професор П. М. Рабінович з цього приводу наголосив: «Вже у преамбулі ЗДПЛ було чітко зазначено, що викладені у ній принципи і положення належить розглядати як «загальний стандарт» (англ. common standart), загальний ідеал (фр. «comme l'ideal»), прагнути досягнути якого мають усі народи і держави» [2, с. 59].

У ЗДПЛ проголошено, що «кожна людина має право на свободу переконань і на вільне їх виявлення; це право включає свободу безперешкодно дотримуватися своїх переконань та свободу шукати, одержувати і поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами, незалежно від державних кордонів» (ст. 19).

Отже, згідно з ЗДПЛ, свобода вираження поглядів є одним із тих загальних ідеалів, до якого повинні прагнути усі народи та держави. І хоча ЗДПЛ не є обов'язковим документом, вона стала тим фундаментом, на основі якого розробляють й приймають інші міжнародні документи з прав людини, зокрема і з питань свободи вираження поглядів.

У МПГПП (Українська УРСР ратифікувала його ще у 1973 р.) [12] проголошено, що «кожна людина має право безперешкодно дотримуватися своїх поглядів» (ч. 1 ст. 19); «кожна людина має право на вільне вираження свого погляду; це право включає свободу шукати, отримувати і поширювати будь-яку інформацію та

ідеї, незалежно від державних кордонів, усно, письмово чи за допомогою друку або художніх форм вираження чи іншими способами на свій вибір» (ч. 2 ст. 19) [13].

Отже, згідно з ЗДПЛ та МПГПП, свобода поглядів (переконань) та їх вираження включає такі складові (можливості): дотримуватися своїх поглядів (переконань); вільно виражати свої погляди (переконання) (це право складається з таких свобод: шукати, одержувати, поширювати будь-яку інформацію та ідеї).

У 2011 р. Комітет ООН з прав людини видав Загальний коментар № 34 до статті 19 МПГПП (далі – Загальний коментар № 34 Комітету ООН з прав людини) [8], в якому наголошено, що ст. 19 МПГПП присвячена двом свободам: свободі поглядів та свободі їх вираження. Ці дві свободи тісно взаємопов'язані, оскільки свобода вираження поглядів стимулює формування поглядів і обмін ними (п. 2).

У Загальному коментарі № 34 Комітету ООН з прав людини, на відміну від ЗДПЛ, МПГПП, наголошено ще на таких складових свободи поглядів, а саме на можливостях:

- змінити свої погляди в будь-який час і з будь-яких причин, якщо при цьому робиться вільний вибір (п. 9);

- не виражати своїх поглядів (п. 10).

У Загальному коментарі № 34 Комітету ООН з прав людини роз'яснено, що можливості людини (шукати, отримувати, поширювати будь-яку інформацію) реалізуються через політичні виступи, коментарі на особисті, політичні теми, збір відомостей, обговорення питань з прав людини, журналістську діяльність, культурне і художнє вираження, викладання, а також релігійні виступи. До них може відноситися також комерційна реклама. Сферою застосування ч. 2 ст. 19 МПГПП є навіть така форма вираження поглядів, що може трактуватись як глибоко образлива – при цьому її використання

може підпадати під обмеження, відповідно до положень ч. 3 статті 19 і статті 20 МПГПП (п. 11).

Отже, згідно з документами ООН, так звані інформаційні права (можливості шукати, одержувати, поширювати будь-яку інформацію) є складовою структури свободи вираження поглядів людини. Відповідно, документи ООН, які присвячені зазначеним можливостям, також є світовими міжнародно-правовими гарантіями забезпечення свободи вираження поглядів. Значна частина цих документів стосується діяльності ЗМІ. З. О. Кукіна стверджує, що на міжнародному рівні існує велика кількість нормативних актів, які прямо чи опосередковано стосуються діяльності ЗМІ [14, с. 297].

У зарубіжній та вітчизняній юридичній науці значна увага приділяється інформаційним правам людини (зокрема, міжнародно-правовим гарантіям їх забезпечення ООН). У системі міжнародного права сформувалася навіть така галузь, як міжнародне інформаційне право. Серед галузей національного права також виокремилася інформаційне право.

Російський дослідник Д. О. Савельєв стверджує, що міжнародне інформаційне право є сукупністю міжнародних принципів і норм, воно відзначається наявністю окремого предмета – міжнародних відносин щодо інформації, об'єкта – глобального інформаційного простору, галузевих принципів міжнародного інформаційного обміну, а також комплексом міжнародно-правових актів та галузевих інститутів [15].

Вітчизняний правознавець Т. М. Слінько, проаналізувавши міжнародно-правові гарантії права людини і громадянина на інформацію та на доступ до неї, сформулювала таке їх визначення: це система правових норм та принципів, організаційних засобів і способів, умов та вимог, за допомогою яких забезпечується право на пошук, збирання, отримання, передачу, виробництво та поширення

інформації ЗМІ [16, с. 143]. Без сумніву, міжнародно-правові гарантії права людини і громадянина на інформацію та на доступ до неї не повинні обмежуватися правовими засобами щодо пошуку, збирання, поширення інформації лише ЗМІ. Окремі правомочності щодо інформації можуть здійснювати й інші суб'єкти.

Усе це свідчить про те, що інформаційне позитивне право є важливим інструментом і гарантією реалізації права на свободу вираження поглядів і потребує окремого дослідження.

На думку зарубіжних дослідників – професора Вольфганга Бенедєка та магістра права Маттіаса Кеттемана – свобода вираження поглядів як право людини складається з кількох компонентів: свободи дотримуватися певних поглядів, свободи виражати свої погляди – так звана «свобода вираження поглядів» та свободи інформації. Похідними від цих прав є свобода преси та свобода ЗМІ [17, с. 25]. Відповідно, інформаційні права є складовою частиною свободи вираження поглядів.

Викладений матеріал дає підставу для проміжкових висновків. У ст. 19 МПГПП проголошена свобода людини на дотримання своїх поглядів і свобода їх вираження. ЗДПЛ містить дещо інше формулювання зазначеного права: свобода переконань і їх вільне виявлення. У Загальному коментарі № 34 Комітету ООН з прав людини акцент зроблено на двох свободах: свободі поглядів та свободі їх вираження. Рада з прав людини ООН у своїх документах також проголошує свободу поглядів та їх вільне вираження. На нашу думку, найбільш вдалим формулюванням розглядуваної можливості людини для проголошення в позитивному праві є свобода вираження поглядів, оскільки спеціально-соціальне право регламентує тільки зовнішні прояви поведінки суб'єктів.

Свобода поглядів та їх вираження, згідно з проаналізованими документами ООН, складається з таких

елементів (можливостей): дотримуватися своїх поглядів; змінювати свої погляди; виражати свої погляди (це право охоплює свободи пошуків, одержання, поширення будь-якої інформації та ідей); не виражати свої погляди.

Свобода безперешкодно дотримуватися своїх поглядів (свобода поглядів) стосується внутрішньої сфери особистості й не виходить за межі її свідомості. Юридичне право не регламентує цієї свободи, вона нічим не може бути обмежена. Людина вільна у дотриманні своїх поглядів із будь-яких питань – політичних, економічних, релігійних, наукових, тощо.

Свобода змінювати свої погляди та свобода не виражати своїх поглядів мають два аспекти: внутрішній і зовнішній. З них лише зовнішні можливості людини повинні гарантуватися юридичним правом.

Форми вираження поглядів та способи їх поширення. Важливе значення для розуміння свободи вираження поглядів мають їх форми, способи прояву та поширення.

Як уже зазначалося, МПГПП захищає всі форми вираження і способи поширення поглядів, наголошуючи насамперед на усній, письмовій, друкованій та художній формах вираження (ч. 2 ст. 19).

У Загальному коментарі № 34 Комітету ООН з прав людини форми вираження поглядів та способи їх поширення доволі повно окреслені. До них віднесено різновиди мови – усна, письмова, жестів, а також такий засіб невербальної комунікації, як зображення.

Особливою формою вираження поглядів людини є мистецтво, в якому відображені, а у деяких його видах і поєднані між собою різні форми самовираження людини.

Зазначена форма вираження поглядів стала предметом розгляду у проекті резолюції Ради ООН з прав людини «Право на свободу самовираження, в тому числі у формі мистецтва», розглянутому на 29-й її сесії

29.06. 2015 р. [18]. В його преамбулі проголошено: «Мистецтво може описувати форми самовираження, котрі мають естетичне та/або символічне значення, використовуючи різні засоби, зокрема, живопис і малювання, музику, пісні і танці, поезію і літературу, театр і цирк, фотографію, кіно і відео, архітектуру і скульптуру, спектаклі і публічне мистецтво, з урахуванням важливого значення поваги до культурного і релігійного розмаїття». Наведений перелік свідчить про те, що така форма вираження поглядів, як мистецтво, поєднує різні зовнішні прояви самовираження людини – вербальні та невербальні.

У цитованому проекті резолюції також наголошено, що мистецтво є тим важливим засобом, який дає змогу кожній людині в індивідуальному порядку або разом з іншими, а також групам людей висловлювати свої погляди. Рада з прав людини ООН закликала держави заохочувати всіх осіб і захищати їхнє право на свободу поглядів та їхнє вираження, в тому числі у формі мистецтва, як в онлайн-овому, так і в офлайн-овому режимі («а» п. 3).

Способи поширення поглядів. Погляди людини можуть виражатися через друковану продукцію – книги, газети, брошури, афіші, банери, через форми одягу і матеріали, не заборонені законом, а також через усі види аудіовізуальних, електронних і заснованих на інтернет-технологіях засобів вираження (п. 12 Загального коментаря № 34 Комітету ООН з прав людини).

Особливо важливе значення для реалізації свободи вираження поглядів має Інтернет. Цьому питанню присвячена Резолюція 32/13 Ради з прав людини ООН (1.07. 2016 р.) «Заохочення, захист і здійснення прав людини в Інтернеті». У ній підтверджено, що ті ж самі права, які людина має в офлайн-овому середовищі, повинні поширюватись і на онлайн-ове середовище, йдеться, зокрема, про свободу вираження поглядів, яка може проявлятися, незалеж-

но від кордонів, і в межах будь-яких обраних людиною ЗМІ, відповідно до ст. 19 ЗДПЛ і МПГПЛ (п. 1). У цій резолюції наголошено на глобальному і відкритому характері Інтернету як однієї з рушійних сил у прискоренні прогресу (п. 2).

Отже, міжнародні документи ООН, підтверджують, що людина може виражати свої погляди у будь-якій формі та будь-якими способами на свій розсуд. Виокремлюються такі форми вираження поглядів людиною за зовнішнім проявом: вербальна (усна, письмова, друкована); невербальна (наприклад, мова жестів); комбінована (вербальна та невербальна).

Можливості свободи вираження поглядів (зокрема, право шукати, одержувати, поширювати будь-яку інформацію) та правові гарантії їх забезпечення регламентуються спеціальними актами ООН, насамперед Конвенцією ООН про міжнародне право спростування (16 грудня 1952 р.) [19], Декларацією принципів «Побудова інформаційного суспільства – глобальна задача в новому тисячолітті», прийнятою на Всесвітній зустрічі на вищому рівні з питань інформаційного суспільства в Женеві 10 – 12 грудня 2003 р. [20]. та іншими [21–23].

Як уже зазначалось, однією з важливих складових свободи вираження поглядів є можливість людини поширювати свої погляди (інформацію). Певний механізм спростування державою неправдивих, перекручених інформаційних повідомлень передбачений Конвенцією ООН про міжнародне право спростування. У преамбулі цієї Конвенції проголошено, що договірні держави уклали цей документ, щоб їхні народи могли користуватися своїм правом на повне та об'єктивне інформування, щоб мали змогу поліпшувати взаєморозуміння між ними шляхом вільного обміну інформацією та поглядами, щоб оберігати людство від жахів війни, запобігати агресії з будь-якого боку і протистояти усілякій пропаганді.

У випадку поширення на території договірних держав неправдивих або перекручених інформаційних повідомлень, держава, на адресу котрої зроблені ці повідомлення, має право викласти свою версію фактів – дати комюніке (ч. 1 ст. II), яке повинно стосуватися тільки інформаційних повідомлень і не повинно містити будь-яких зауважень чи висловлювань думок, поглядів (ч. 2 ст. II).

Окремі документи присвячені свободі вираження поглядів дітьми. Це насамперед Конвенція про права дитини (ООН, 1989 р.) (ст. ст. 12, 13, 17) (дана Конвенція ратифікована постановою Верховної Ради УРСР від 27.02.1990 р.) [24]; Резолюція 31/7 Ради з прав людини ООН «Права дитини: використання інформаційно-комунікаційних технологій і сексуальна експлуатація дітей» (23 березня 2016 р.) [25] та інші.

У Конвенції про права дитини проголошено, що «держави-учасниці забезпечують дитині, здатній сформувувати власні погляди, право вільно висловлювати ці погляди з усіх питань, що стосуються дитини, причому поглядам дитини приділяється належна увага, згідно з її віком і зрілістю» (ч. 1 ст. 12). У цьому документі закріплено також, що дитина, незалежно від кордонів, має право вільно висловлювати свої думки; це ж право передбачає і свободу шукати, одержувати і передавати інформацію та ідеї у будь-якому вигляді – в усній, письмовій чи друкованій формі, у формі творів мистецтва чи за допомогою інших засобів на вибір дитини (ч. 1 ст. 13).

В окремій статті Конвенції про права дитини наголошено, що дитині має бути забезпечений доступ до інформації і матеріалів із різних національних і міжнародних джерел, відзначена важлива роль ЗМІ у цій сфері (ст. 17).

У Резолюції Ради з прав людини ООН 12/16 «Свобода поглядів і їх вільне вираження» (2009 р.) зазначено, що держави повинні надавати

дітям можливість реалізувати своє право на вільний прояв поглядів, в тому числі за допомогою шкільної програми. При цьому ця програма повинна бути сформована таким чином, щоб заохочувати дітей до висловлення різних точок зору і мати повагу до них і враховувати погляди дітей з усіх питань, які їх стосуються, а також приділяти належну увагу поглядам дитини, зважаючи на вік і зрілість кожного дитини (п. 5) [7].

У преамбулі Резолюції 31/7 Ради з прав людини ООН «Права дитини: використання інформаційно-комунікаційних технологій і сексуальна експлуатація дітей» (2016 р.) наголошено на важливості інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ) в житті дітей як нового інструменту навчання, соціалізації, самовираження, включення в життя суспільства і реалізації прав дитини та основних свобод, насамперед права на освіту, на свободу вираження поглядів, на свободу пошуку, одержання і поширення інформації. При цьому наголошено, що ІКТ можуть сприяти, серед іншого, вчиненню безкарних злочинних дій, зокрема продажу дітей, сексуальної наруги над ними та їх експлуатації тощо. Відповідно, держави повинні заохочувати доступ дітей до цифрових ЗМІ та ІКТ, але водночас захищати їх від шкоди.

У 2014 р. свободі вираження поглядів дітьми присвятив свою доповідь Спеціальний доповідач з питань заохочення і захисту права на свободу поглядів та їх вираження (представлена відповідно до резолюції 25/2 Ради з прав людини ООН), в якій сформулював рекомендації для держав щодо сприяння реалізації зазначеної свободи дітьми [26]. Згідно з деякими з них – на нашу думку, найбільш важливими – держави повинні:

- за всяких обставин активно заохочувати право дітей вільно висловлювати свої погляди, у тому числі забезпечувати доступ до джерел поширення інформації. Домагатися зміни традиційного авторитарного ставлення до дітей у всіх сферах, у

тому числі вдома, в школі і в суспільстві загалом;

- сприяти розробці програм з культурно-просвітницьким ухилом, призначених для дітей різного віку, і підготовці їх контенту самими школярами;

- вживати дієві заходи щодо забезпечення доступу дітей до Інтернету за будь-яких обставин. В системі освіти повинна братись до уваги важлива роль Інтернету у забезпеченні всіх прав дітей, зокрема права на вільне вираження поглядів, на участь у суспільному житті і на освіту;

- усувати ризики, які несе Інтернет для безпеки дітей, на основі розробки комплексних стратегій, спрямованих на підвищення спроможності користувачів захистити себе від шкідливого впливу онлайн-контенту.

Значущість свободи вираження поглядів у праволюдній системі. Аналіз міжнародних документів ООН дає підстави стверджувати, що свободі вираження поглядів відводиться в них особливе місце в системі прав людини. У своїх актах ООН та ЮНЕСКО характеризують значущість, цінність цієї свободи та її окремих складників (можливостей), їх місце в усій системі прав людини наступним чином:

- реалізація цього права є однією з головних підвалин демократичного суспільства. Його ефективне здійснення є також важливим показником рівня захисту інших прав людини і свобод, оскільки всі права людини універсальні, неподільні, взаємозалежні й взаємопов'язані [преамбула, 7];

- свобода інформації – основоположне право людини, критерій усіх видів свободи, захист яких становить основне завдання Об'єднаних Націй. Свобода інформації полягає у праві повсюдно і безперешкодно збирати, передавати і публікувати інформацію. З огляду на це, вона є основною передумовою всякої серйозної спроби сприяти досягненню миру і світового прогресу [преамбула, 27];

- право кожної людини на свободу переконань і на вільне їх вира-

ження, проголошене в ст. 19 ЗДПЛ, визнається необхідним фундаментом інформаційного суспільства [п. 4, 20];

– свобода думки, вираження поглядів та поширення інформації, а також розмаїття засобів інформації створюють умови для розквіту форм культурного самовираження в суспільстві [преамбула, 4];

– вбивства і будь-яке фізичне насильство, спрямоване проти журналістів, є злочинами проти суспільства, зазіханням на свободу переконань, а отже, й на інші права і свободи, передбачені міжнародними актами в галузі прав людини [п. 1, 28].

Як висновок: у межах своїх повноважень ООН сформувала належну правову документальну основу, спрямовану на дотримання одного з фундаментальних прав людини – свободи вираження поглядів.

Світові міжнародно-правові гарантії забезпечення свободи вираження поглядів – це правові засоби, встановлені та застосовувані ООН та її спеціалізованими установами для сприяння реалізації, охорони та захисту свободи вираження поглядів.

Світові документальні міжнародно-правові гарантії забезпечення свободи вираження поглядів діляться на такі види: за юридичним значенням – обов'язкові та рекомендаційні; за суб'єктом прийняття – документи ООН; документи спеціалізованих

установ ООН; спільні документи ООН та її спеціалізованої установи; за обсягом закріпленої у них свободи вираження поглядів – загальні та спеціальні; за видом суб'єкта вираження поглядів, якого стосуються гарантії – документи з питань свободи вираження поглядів дітей, працівників ЗМІ, державних службовців та ін.; за змістом поглядів (інформації), свобода вираження яких гарантується – документи про права людини; про стан природного довкілля; про релігійні погляди тощо.

Серед міжнародних документів ООН та ЮНЕСКО, присвячених свободі вираження поглядів та її складовим, є багато рекомендаційних, однак нема обов'язкового документа, присвяченого саме цій свободі, тому ООН необхідно його прийняти. У цьому документі повинні бути закріплені усі структурні елементи свободи вираження поглядів, котрі, на жаль, не знайшли своє відображення повністю в ЗДПЛ, МПГПП. Доцільно також в такому акті передбачити норми, присвячені свободі вираження поглядів дітей, працівників ЗМІ, державних службовців та інших видів суб'єктів; акцентувати увагу на формах (вербальній, невербальній, комбінованій) свободи вираження поглядів людиною та способах (засобах) їх поширення.

Список використаних джерел

1. *Декларация* совещания на высоком уровне Генеральной Ассамблеи по вопросу о верховенстве права на национальном и международном уровнях (принята резолюцией 67/1 Генеральной Ассамблеи от 24 сентября 2012 года). [Электронный ресурс]. Режим доступа : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/ruleoflaw2012.shtml
2. *Рабинович П.* Міжнародні стандарти прав людини (загальнотеоретична характеристика) / П. Рабинович // *Право України.* – 2015. – № 10. – С. 58–64.
3. *Міжнародні організації* : навч. посіб. / за ред. О. С. Кучика. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Київ : Знання, 2007. – 749 с.
4. *Конвенція про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження* (ЮНЕСКО, 20.10.2005 р.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/952_008.
5. *Декларация* об основных принципах, касающихся вклада средств массовой информации в укрепление мира и международного взаимопонимания, в развитие

прав человека и в борьбу против расизма и апартеида и подстрекательства к войне. Принята Генеральной Конференцией ЮНЕСКО на ее двадцатой сессии 28 ноября 1978 года. [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/st_hr1_141.shtml

6. *Виндхукская декларация* о содействии развитию независимой и плюралистической африканской прессы (ООН, ЮНЕСКО, 1991 г.). [Электронный ресурс]. Режим доступа : <http://www.un.org>

7. *Резолюция* 12/16 Совета по правам человека ООН «Свобода мнений и их свободное выражение», принята 2 октября 2009 г. [Электронный ресурс]. Режим доступа : http://cyberpeace.org.ua/files/ii_a_2.pdf

8. *Комитет* ООН по правам человека. Замечание общего порядка №34, статья 19 Свобода мнений и их выражения, 12 сентября 2011 [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.refworld.org.ru/docid/4ed34b892.html>.

9. *Резолюция* Комиссии ООН по правам человека о правах на свободу убеждений и их свободное выражение (2002). [Электронный ресурс]. Режим доступа : <http://www.hri.ru/docs/?content=doc&id=189>.

10. *Резолюция* 32/13, принята Советом по правам человека ООН 1 июля 2016 года «Поощрение, защита и осуществление прав человека в Интернете». [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.refworld.org.ru/docid/57e9166b4.html>.

11. *Декларация* о праве и обязанности отдельных лиц, групп и органов общества поощрять и защищать общепризнанные права человека и основные свободы (принята резолюцией 53/144 Генеральной Ассамблеи от 9 декабря 1998 года). [Электронный ресурс]. Режим доступа : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/defender.shtml.

12. *Указ* Президії Верховної Ради Української РСР «Про ратифікацію Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права та Міжнародного пакту про громадянські і політичні права» № 2148 – VIII від 19.10. 1973 р. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2148-08>.

13. *Международный пакт* о гражданских и политических правах. Принят резолюцией 2200 А (XXI) Генеральной Ассамблеи ООН от 16 декабря 1966 года. [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pactpol.shtml.

14. *Кукіна З. О.* Міжнародно-правові джерела медіа права / З. О. Кукіна // Часопис Київського університету права. – 2011. – № 3. – С. 296–300.

15. *Савельев Д. А.* Права человека в области информации: Международно-правовые аспекты: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. Специальность 12.00.10 «международное право, европейское право» / Савельев Денис Александрович. – Петрозаводск, 2002. [Электронный ресурс]. Режим доступа : <http://www.dissercat.com>.

16. *Слінько Т. М.* Міжнародно-правові гарантії реалізації права людини і громадянина на інформацію / Т. М. Слінько // Наше право. – 2013. – №12. – С. 142–148.

17. *Бенедек В.* Свобода вираження поглядів та інтернет / Вольфганг Бенедек, Маттіас Кеттеман. – Страсбург : Видавництво Ради Європи, 2013. – 206 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168059936a>.

18. *Проект* резолюции 29/... Совета по правам человека ООН от 29.06. 2015 «Право на свободу самовыражения, в том числе в форме искусства». [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/LTD/G15/136/07/PDF/G1513607.pdf?OpenElement>.

19. *Конвенция* о международном праве опровержения. Принята резолюцией 630 (VII) Генеральной Ассамблеи от 16 декабря 1952 года. [Электронный ресурс]. Режим доступа : <http://www.un.org>.

20. *Декларация* принципов «Построение информационного общества – глобальная задача в новом тысячелетии» (ООН, 12 декабря 2003 года). [Электронный ресурс]. Режим доступа : <http://www.un.org>.

21. *Декларация* тысячелетия Организации Объединенных Наций (утверждена резолюцией 55/2 Генеральной Ассамблеи от 8 сентября 2000 года). [Электронный ресурс]. Режим доступа : <http://www.un.org>.

22. *Резолюция* 127 (II) Генеральной Ассамблеи ООН «Ложная или извращенная информация (15.11.1947). [Электронный ресурс]. Режим доступа : <http://www.un.org>.

23. *Резолюция* 70/184, принятая Генеральной Ассамблеей 22 декабря 2015 года «Использование информационно-коммуникационных технологий в целях развития». [Электронный ресурс]. Режим доступа : <http://www.un.org/ru/ga/70/docs/70res2.shtml>

24. *Постанова* Верховної Ради Української РСР № 789-XII від 27 лютого 1990 р. «Про ратифікацію Конвенції про права дитини». [Электронный ресурс]. Режим доступа : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/789-12>.

25. *Резолюция* 31/7 Совета по правам человека ООН «Права ребенка: использование информационно-коммуникационных технологий и сексуальная эксплуатация детей» (23 марта 2016 года). [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.ohchr.org/RU/HRBodies/HRC/Pages/AnnualReports.aspx>

26. *Доклад* Специального докладчика по вопросу о поощрении и защите права на свободу мнений и их свободное выражение, представленный в соответствии с резолюцией 25/2 Совета по правам человека ООН (21.08. 2014). [Электронный ресурс]. Режим доступа : <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N14/512/74/PDF/N1451274.pdf?OpenElement>.

27. *Резолюция* 59 (I) Генеральной Ассамблеи ООН, принятая 14.12. 1946 г. «Созыв международной конференции по вопросу о свободе информации». [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.un.org/ru/ga/1/docs/1res.shtml>.

28. *Резолюция*, принятая 29-й сессией Конференции ЮНЕСКО 12 ноября 1997 года «Осуждение насилия, направленного против журналистов» [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/violence_journalists.shtml

Ярмол Л. В. Світові міжнародно-правові стандарти свободи вираження поглядів та гарантії її забезпечення

У статті аналізуються теоретико-правові аспекти світових міжнародно-правових гарантій забезпечення свободи вираження поглядів. Визначено поняття світових міжнародно-правових гарантій забезпечення свободи вираження поглядів. Представлена класифікація письмових таких гарантій та сформульовані пропозиції щодо їх удосконалення.

Ключові слова: свобода вираження поглядів, міжнародно-правові гарантії, ООН, права, свободи, стандарти, інформація

Ярмол Л. В. Мировые международно-правовые стандарты свободы выражения мнения и гарантии ее обеспечения.

В статье анализируются теоретико-правовые аспекты мировых международно-правовых гарантий обеспечения свободы выражения мнения. Определено понятие мировых международно-правовых гарантий обеспечения свободы выражения мнения. Представлена классификация письменных таких гарантий и сформулированы отдельные предложения по их совершенствованию

Ключевые слова: свобода выражения мнения, международно-правовые гарантии, ООН, права, свободы, стандарты, информация.

Yarmol L. On the universal legal standards of freedom of expression and its assurance

The author analyzes theoretical legal aspects of the universal legal guarantees of freedom of expression and its assurance. It is defined the notion of the universal legal guarantees of freedom of expression. Finally, the classification of written guarantees is elaborated and the proposals to its improvement are formulated.

Key words: universal legal guarantees; the UN; rights; freedoms; standards; information.